

Стаття надійшла до редакції 10.04.2015 р.

S. V. Papayani

**THE INTERACTION INTERNATIONAL AND CONSTITUTIONAL LAW IN
THE PROVISION OF EDUCATIONAL SERVICES: PROBLEMS OF THEORY AND
PRACTICE**

In the article the theoretical and practical problems of interaction and relationship between international and constitutional law in the provision of educational services, an attempt to search for the best ways of implementing the international legal standards for the provision of educational services in the national legal system.

Determined that today international law are legally binding for States only with the consent themselves, despite the fact that formally there are precedents where international law apply to other states without their formal consent. On the other hand, this «consent» is not possible without some correction of national law. However, there is no doubt that the processes of legal globalization is not only the relationship between international and national law, it is also a relationship between the different national legal systems. This should be taken into account when considering the legal processes of globalization from the perspective of their impact on the norms of international and national law. However, under international law should be understood as a reflection of international relations especially specific form of legal acts - treaties and agreements, codes and charters, resolutions and decisions of international organizations.

The author believes that Ukraine has no choice if it wants to integrate into the modern global world and a common educational space, it will have to admit to its territory of its subjects. This automatically entails the establishment of a favorable legal regime for their activities. In other words, globalization as the principle of cultural, legal, technological, financial and economic development of different countries according unification and harmonization, not only forms of economic activity, education systems, methods of management, scientific knowledge, even consumer culture, but also the law, and state and political institutions of different countries. Ukraine at the beginning of XXI century became part of the world that is rapidly unified and harmonized legally.

Keywords: *educational services, education, legal security, international law, constitutional law, implementation.*

УДК 341.2(045)

Г. Є. Тихомирова

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ
ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

У статті розглядаються проблеми правового забезпечення надання освітніх послуг в Україні та Європейському Союзі. Проводиться порівняльно-правовий аналіз загальних засад освітнього законодавства в європейських державах.

Наголошується, що конституції та закони держав – членів Європейського Союзу досить повно відображають загальновизнане міжнародне визначення права на освіту та базові європейські принципи й стандарти надання освітніх послуг. Водночас, освітнє законодавство держав – членів ЄС постійно сприймає спільні стандарти, джерелом яких виступає наднаціональна правотворчість інститутів ЄС. У контексті євроінтеграційних прагнень України це означає необхідність подальшої адаптації національної правової системи нашої держави до європейських правових стандартів у сфері надання якісних освітніх послуг, рівень яких задовольняє об'єктивні потреби

сучасного європейського суспільства.

Визначено, що послуги в європейському праві охоплюють досить широку і неоднорідну область економічної діяльності, що вимагає враховувати специфічні особливості різних видів послуг для ефективного правового регулювання. Але необхідно відзначити, що відсутнє єдине визначення поняття послуги в праві ЄС. Також повною мірою не розкритий зміст свободи надання послуг і чітко не розмежовані сфери дії свободи надання послуг. Також треба підкреслити, що правове регулювання свободи надання послуг складалося, в основному, завдяки практиці ЄСП. Суд ЄС відіграє виключно важливу роль в лібералізації надання послуг, зокрема – освітніх послуг на європейському ринку освіти. В процесі формування практики Суду ЄС положення ДФЄС про свободу надання послуг отримали ширше тлумачення: був сформульований принцип прямої дії положень Договору, присвячених послугам, а також принцип заборони дискримінації; уточнені характерні межі послуг; чіткіше визначені способи надання послуг. Також була уточнена сфера дії свободи надання послуг; розкритий зміст свободи надання з точки зору характеру заборонених обмежень. Не дивлячись на досить високий рівень розвитку лібералізації послуг в рамках ЄС, питання реалізації свободи надання послуг не втратили своєї актуальності і правове регулювання в цій області продовжує розвиватися. Разом з тим, зазначається, що кожна держава Європи обирає свій шлях розвитку конституційного права на освіту та конкретні варіанти надання якісних освітніх послуг населенню.

Ключові слова: *освіта, європейські освітні стандарти, право ЄС, імплементація, європейська міждержавна інтеграція.*

Постановка проблеми. В епоху інтенсивного розвитку науки та технологій, побудови якісно нового інформаційного суспільства, основним ресурсом, що забезпечує прогрес виявляється освітня політика держави. Стратегії формування освітніх парадигм у сучасному світовому співтоваристві є основним компонентом, що закладає напрями суспільного розвитку. Освіта належить до тих складових життя, які визначають рівень розвитку, політичний, соціальний, економічний та культурний імідж будь-якої країни. Враховуючи, що інтернаціоналізація світового простору, політичне й культурне зближення країн виявляються однією з провідних тенденцій сучасного суспільного поступу, виявляються актуальними питання співвідношення регулювання освітньої політики в Україні та зарубіжних країнах. Актуальність дослідження вказаної проблематики також підтверджується й тим, що в більшості розвинутих країн, зокрема Великій Британії, США, Канаді якісна освіта розглядається не лише як засіб підвищення культурного та наукового потенціалу, а ще як певний вид підприємницької діяльності, що виявляється вельми прибутковим. Враховуючи існуючий в нашій країні суттєвий науковий потенціал, національна система освіти мала б стати дієвим гравцем на світовому ринку освітніх послуг, але для цього необхідна відповідна нормативна база і, в першу чергу, на конституційному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам правового забезпечення освітньої політики загалом приділяється багато уваги як вченими-правознавцями, так і спеціалістами в галузі педагогіки. Найбільш вагомими дослідженнями за зазначеною проблематикою зробили: С. Алексєєв, О. Бандурка, М. Вітрук, К. Волинка, І. Голосніченко, М. Гуренко, С. Гусарєв, Л. Дольникова, А. Колодій, В. Копейчиков, В. Кравченко, О. Лукашкова, С. Лисенков, О. Малько, М. Матузов, Н. Нижник, А. Олійник, В. Погорілко, П. Рабінович, В. Сіренко, О. Скаун, О. Тихомиров, Ю. Тодика та деякі інші вчені.

Водночас слід зазначити, що на сучасному етапі досить актуальним є проведення порівняльно-правового дослідження надання освітніх послуг в Україні та державах –

членах ЄС з метою виокремлення корисного позитивного досвіду держав – членів ЄС щодо законодавчого регулювання даної сфери та подальшого використання запозичених ідей та концепцій для гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу в частині регламентації освітньої діяльності відповідних суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Порівнюючи правове забезпечення надання освітніх послуг в Україні та державах – членах ЄС, слід зазначити, що базою для регулювання ринку надання освітніх послуг в Європейському Союзі є ст.ст. 56–62 (49–55) Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) та Директива від 12 грудня 2006 р. Остання стала першим нормативним актом «вторинного законодавства» ЄС, що встановив загальні правові засади функціонування ринку послуг. Директива регулює порядок діяльності на внутрішньому ринку ЄС постачальників послуг як на постійній основі, так й в порядку епізодичних операцій, встановлює додаткові гарантії для «одержувачів» послуг, у тому числі для кінцевих споживачів, забезпечуючи тим самим одну з основних «свобод» внутрішнього ринку ЄС – вільний рух послуг на території всіх держав-членів та гарантуючи при цьому високий рівень якості послуг (ст. 1). Директивою визначаються або уточнюються важливі «конституційні» категорії права ЄС при застосуванні їх до ринку послуг [9, с. 16]. Лібералізація вільного руху послуг відбувалася поступово. Постанови, що стосувалися вільного руху послуг, забороняли державам – членам ЄС вводити нові обмеження і вимагали поступового скасування вже існуючих обмежень під час перехідного періоду. Як і ведення господарчої діяльності, проведення діяльності з надання послуг повинна була підлягати лібералізації на основі загальної програми і директив, виданих з метою її реалізації [11, с. 245]. Окремим ринкам послуг присвячена низка галузевих директив щодо послуг. Наприклад, щодо правових послуг прийнято Директиву Ради від 22 березня 1977 р. [7, с. 47], що регулює порядок надання послуг правниками. При цьому в літературі відзначається, що взаємна «невідповідність» континентальної та англійської правових систем обумовлює небажання імплементувати Директиву, а це потребує подальших гармонізаційних заходів [15, с. 20]. Поняття «послуги» згідно зі ст. 57 і наступними статтями ДФЄС не ідентичне дефініції послуги, що використовується в економічних науках. Так, ст. 57 ДФЄС пояснює, що саме підпадає під поняття послуги. Під «послугами» розуміються послуги, що звичайно надаються за винагороду, якщо вони не регулюються положеннями щодо вільного руху товарів, капіталів та пересування осіб. Послуги включають, зокрема: а) діяльність промислового характеру; б) діяльність торгового характеру; в) діяльність ремісників; г) діяльність осіб вільних професій.

За практикою Європейського Суду Правосуддя (ЄСП), зміст поняття «послуги» включає туристичну, медичну, фінансову, освітню, спортивну діяльність. Крім того, в окремих справах ЄСП вирішив, що надання телевізійного сигналу, продаж лотерей, надання кредитів на придбання житла, діяльність агенцій з працевлаштування є «послугами» згідно з правом ЄС. Особа, що надає послуги, може тимчасово здійснювати свою діяльність в іншій державі-члені на тих самих умовах, які встановлені в її власній державі, якщо це не порушує положень ДФЄС, що стосуються права на свободу ділового заснування.

Надання послуг регулюється ст. 57 ДФЄС тільки у разі, коли вони мають економічний характер та надаються за винагороду. ЄСП постановив у справі «Вопд» [12, с. 28], що винагорода не обов'язково має отримуватися від безпосереднього одержувача послуг, а може походити від будь-якої третьої особи.

Проте, у справі «Gravier» [14, с. 6] ЄСП дещо звужив цю норму, затвердивши, що студенти не можуть користуватися свободою отримання послуг згідно зі ст. 56 ДФЄС, бо відповідно до ст. 57 ДФЄС професійна освіта не підпадає під категорію «послуги»,

тому що оплачується державою з громадських коштів. Так, послуги охорони здоров'я, освіти та інші суспільні блага, як правило, надаються не за гроші. Навіть коли певний внесок потрібний, як сказав Суд ЄС в справі «Hambel», держава «не прагне зайнятися діяльністю, що приносить прибуток, а виконує свої обов'язки по відношенню до свого населення в соціальній, культурній або освітній сферах». У згаданій справі йшлося також про університетську освіту. Позивач стверджував, що, оскільки від студентів була потрібна плата, то діяльність університету носить економічний характер, а отже, на неї поширюється дія положень про послуги. Суд визначив, що це не так. Плата покривала лише частину витрат, велика ж їх частина фінансувалася за допомогою субсидії, таким чином, це не було дійсною винагородою, а швидше «внеском на покриття операційних витрат системи». Отже, Суд ЄС вважав за краще віднести систему освіти до категорії суспільних обов'язків, як вказано вище, й виключити її з числа сфер, що підпадають під дію положень ст. 56 [13, с. 38].

З іншого боку, платні освітні послуги або платні медичні послуги, такі як операція зі здійснення абортів (але не надання інформації про аборти) у справі «Grogan» [4, с. 9], можуть підпадати під дію ст. 57 ДФЄС. Стаття 58 ДФЄС не діє щодо свободи руху товарів, капіталу та пересування громадян ЄС. Поняття «послуги» не охоплює транспортні послуги (оскільки вони регулюються окремим розділом ДФЄС), банківські і страхові послуги тощо (вони підпадають під розділ ДФЄС про вільний рух капіталу). Надання аудіо, телекомунікаційних послуг може класифікуватися як надання послуг лише за наявності факту перетину ними кордону держави-члена, з якої походить послуга [4, с. 47]. Надання послуг розпочинається з моменту отримання винагороди (англ. «consideration») однією із сторін правовідносин [4, с. 48].

Важливо відзначити, що ЄСП визнав, що розділ про надання послуг ДФЄС має пряму дію [2, с. 471]. Свободою надання й отримання послуг можуть користуватись не тільки громадяни ЄС, а і громадяни інших держав, які є працівниками компаній, зареєстрованих на території ЄС. За рішенням ЄСП у справі «Rush Portuguesa» держави – члени ЄС не можуть обмежувати вільне пересування фізичної або юридичної особи, заснованої на території ЄС, разом із персоналом (незалежно від національності персоналу) [3, с. 172]. Стаття 56 ДФЄС забороняє будь-які обмеження щодо надання послуг суб'єктами підприємницької діяльності ЄС, які вже мають місце ділового заснування в державі – члені ЄС. У справі «Binsbirgen» [1, с. 320] ЄСП підтвердив, що ст. 56 ДФЄС має дві функції: по-перше, попередження – усунення національних обмежень свободи надання послуг в ЄС, а по-друге, забезпечення – заохочення свободи надання послуг серед суб'єктів підприємницької діяльності ЄС.

Прикладом такого заохочення може бути впровадження вимоги про взаємне визнання професійних кваліфікацій та досвіду, необхідного для надання певних послуг у державах – членах ЄС. У вказаній справі було визначено, що на суб'єкта підприємницької діяльності ЄС, який надає послуги в іншій державі-члені, поширюються національні правові норми держави – члена ЄС щодо організації професійної діяльності, кваліфікації, правил професійної етики, нагляду за професійною діяльністю та відповідальністю.

Наступною важливою умовою застосування свободи надання послуг в ЄС є вимога наявності «елемента Союзу» (англ. «Union element»). Наприклад, у справі «Debauve» [1, с. 451], ЄСП постановив, що суб'єкти підприємницької діяльності ЄС не можуть користуватися свободою надання послуг для здійснення економічної діяльності на території держави – члена ЄС, з якої вони походять. Громадяни держави – члена ЄС можуть посилатися на положення розділу про свободу надання послуг Договору про діяльність ЄС у разі, коли вони не залишають території держави власного громадянства, але їх економічна діяльність на території ЄС обмежується чи члени їх

родини не можуть приєднатися до них. Як і у випадку зі свободою пересування працівників, застосування ст. 59 вимагає існування транскордонного елемента.

Транскордонність є ключовою рисою надання послуг за правом ЄС. Це означає, що суб'єкти надання та отримання послуг знаходяться в різних державах – членах ЄС. ЄСП підтвердив у справі «Distribuidores Cinematograficos» [8, с. 16], що коли продюсери і дистриб'ютори не засновані в одній державі-члені, така послуга є за своєю природою транскордонною. Крім того, в ст. 66 Договору про діяльність ЄС встановлено, що положення про усунення обмежень на свободу надання послуг діють «відносно резидентів держав-членів, які засновані не в державі походження резидента – одержувача послуг». В справі «Debauve» в Бельгії проти відповідача було розпочато кримінальну справу за те, що він транслював на телебаченні комерційну рекламу, що на той час було заборонено в Бельгії. ЄСП не зміг допомогти йому, тому що положення щодо вільного надання послуг неможливо застосовувати у випадках, коли відповідна діяльність обмежена однією державою-членом [6]. За характером діяльності послуги класифікуються за 4 групами: діяльність промислового, торговельного характеру, діяльність ремісників та осіб «вільних» професій (ст. 57 (50) ДФЄС).

Крім того, загальноприйнятою є класифікація за варіантами надання послуг: 1) коли особа, яка надає послуги, вирушає в іншу державу – член ЄС з метою надання платних послуг; 2) коли одержувач послуг вирушає в іншу державу-члена для отримання послуг. ЄСП відзначив, що для того, щоб зробити можливим надання послуг, особа, що надає послугу, може переміститися в ту державу-члена, в якій має ділове заснування одержувач послуги або останній може переміститися в державу, де має своє ділове заснування суб'єкт, що надає послугу; 3) коли і суб'єкт, який надає послуги, і їх одержувач засновані в одній і тій же державі – члені ЄС, проте суб'єкт, що надає послуги, переміщується в іншу державу-член для того, щоб запропонувати свої послуги одержувачу. При цьому та держава, в якій послуги надаватимуться, не повинна встановлювати додаткових умов, що обмежують свободу надання послуг. Це підтверджено ЄСП в декількох справах про надання туристичних послуг (наприклад, екскурсів, які здійснюють діяльність на території різних країн). Так, у справі С-180/89 ЄСП було вказано, що держава-член не може обтяжувати надання послуг на її території обов'язком дотримання вимог про ділове заснування; інакше положення про свободу надання послуг будуть позбавлені практичного ефекту; 4) коли ні суб'єкт, що надає послуги, ні їх одержувач не здійснюють фізичних переміщень і послуги надаються за допомогою пошти або комунікацій, таких як телефон, факс або електронна пошта. Наприклад, у справі С-76/90 ЄСП, в черговий раз підкреслюючи неприпустимість обмеження свободи надання послуг, особливо відзначив, що таке обмеження є абсолютно неприпустимим у випадках, коли послуга надається суб'єктом без відвідування ним території тієї держави-члена, в яку така послуга адресована [8, с. 17].

Стаття 56 Договору про діяльність ЄС забороняє національні обмеження щодо надання та отримання послуг громадянами ЄС. Згідно з ЄСП, держави-члени зобов'язані усунути будь-які обмеження не тільки «відносно дискримінації щодо національності особи, яка надає послуги, та будь-яких обмежень, які застосовуються однаково щодо громадян власної та інших держав – членів ЄС, але можуть зашкодити свободі надання послуг громадянином іншої держави-члена, в якій він легально надає ці послуги». Держави – члени ЄС можуть обмежити свободу надання послуг виключно з метою захисту публічного інтересу на підставах, ідентичних до обмежень свободи ділового заснування. Заходи, здатні заборонити або іншим чином перешкодити реалізації свободи надання послуг, що є як заходами прихованої дискримінації, так і формально-юридичними недискримінаційними заходами, не суперечитимуть праву ЄС,

якщо вони об'єктивно необхідні як для забезпечення громадського порядку, державної безпеки і охорони здоров'я, так і для відповідності імперативним вимогам загального інтересу і є пропорційними і не можуть бути досягнуті менш обмежувальними засобами.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити певні висновки. Послуги охоплюють досить широку і неоднорідну область економічної діяльності, що вимагає враховувати специфічні особливості різних видів послуг для ефективного правового регулювання. Але необхідно відзначити, що відсутнє єдине визначення поняття послуги в праві ЄС. Також повною мірою не розкритий зміст свободи надання послуг і чітко не розмежовані сфери дії свободи надання послуг. Також треба підкреслити, що правове регулювання свободи надання послуг складалося, в основному, завдяки практиці ЄСП. Суд ЄС відіграє виключно важливу роль в лібералізації надання послуг, зокрема – освітніх послуг на європейському ринку освіти. В процесі формування практики Суду ЄС положення ДФЄС про свободу надання послуг отримали ширше тлумачення: був сформульований принцип прямої дії положень Договору, присвячених послугам, а також принцип заборони дискримінації; уточнені характерні межі послуг; чіткіше визначені способи надання послуг. Також була уточнена сфера дії свободи надання послуг; розкритий зміст свободи надання з точки зору характеру заборонених обмежень. Не дивлячись на досить високий рівень розвитку лібералізації послуг в рамках ЄС, питання реалізації свободи надання послуг не втратили своєї актуальності і правове регулювання в цій області продовжує розвиватися.

Разом з тим, кожна держава Європи обирає свій шлях розвитку конституційного права на освіту та конкретні варіанти надання якісних освітніх послуг населенню. Слід сказати, що загалом науковці неоднозначно оцінюють детальну регламентацію обов'язків держави у забезпеченні права громадян на освіту, оскільки обов'язкові норми певною мірою обмежують права на освіту дітей та їх батьків, що особливо відчутно саме зараз, в умовах диверсифікації форм та методів навчання, які пропонує сучасне інформаційне суспільство. Тому у низці європейських конституцій (наприклад, у Конституціях Бельгії та Данії) прямо закріплено можливість вільного вибору громадянами форм освіти [10, с. 184].

Конституція Франції вже у 1791 р. закріплювала право на освіту і гарантувала введення для всіх загальної і частково безоплатної народної освіти [10, с. 58]. Нині це звичайне явище, яке регулюється конституціями все детальніше. Конституції низки європейських країн досить широко визначають різноманітні аспекти права на освіту своїх громадян.

Першість тут по праву належить Конституції Австрії. У Конституції Австрії право на освіту прямо пов'язано з правом вибору професії. Вказано, що кожен вільний обирати професію і навчатися їй, як і де він побажає. При цьому величезна увага приділяється проблемі мови. Державою визнається рівність мов, що існують в країні, при використанні їх в школах, публічних установах і в суспільному житті. У землях, в яких проживає декілька національних меншин, публічні установи в області освіти повинні бути організовані так, щоб ніяка з цих національних меншин не примушувалася до вивчення другої мови, що вживається в якій-небудь землі, і мала необхідні засоби для навчання своєю мовою [10, с. 18]. Кожен громадянин має право засновувати учбові і виховні установи і вести в них викладання, якщо його придатність до цього підтверджена в передбаченому законом порядку. Домашнє викладання не підлягає вказаному обмеженню. Про викладання релігії в школах повинні піклуватися відповідні церкви і релігійні товариства.

Конституція вказує, що державі належить право вищого керівництва і нагляду відносно всієї справи викладання і виховання. Значна частина Конституції (кілька

сторінок) присвячена детальному регламентуванню та розділенню повноважень центральної та місцевих влад – включаючи навіть питання управління професійними школами конкретного напрямку [10, с. 95].

У Конституції Фінляндії вживається термін «просвіта». Основи організації народних шкіл, обов'язки держави і муніципалітетів підтримувати народні школи, а також питання про загальне обов'язкове навчання Конституція відносить до спеціального закону. Навчання в народних школах для всіх є безкоштовним. Право на створення приватних шкіл і інших приватних виховних закладів, а також на організацію в них навчання визначається законом. Контроль за домашнім навчанням органи влади не здійснюють.

Значна частина Конституції Фінляндії присвячена розгляду питань щодо права на вищу освіту. За університетом Хельсінкі зберігається право на самоврядування, є вказівки на спеціальний закон, що регламентує його діяльність. Конституція вказує на підтримку державою вищої освіти шляхом створення і утримання спеціальних вищих навчальних закладів, або ж шляхом надання допомоги приватним закладам такого профілю. Навчальні заклади у сфері вищої загальної освіти і вищої народної освіти утримуються за рахунок держави або їм при необхідності надається допомога. Статути державних навчальних закладів затверджуються законом. Держава утримує або при необхідності надає допомогу з державних коштів навчальним закладам, що готують фахівців в технічній сфері, в області землеробства і супутніх промислів, торгівлі і мореплавання, а також витончених мистецтв [10, с. 625-626].

Конституція Бельгії виходить з того, що освіта вільна; будь-які превентивні заходи заборонені. Кожен має право на освіту в умовах дотримання фундаментальних свобод і прав. Доступ до освіти є безкоштовним аж до закінчення обов'язкового шкільного навчання. Учні або студенти, батьки і члени персоналу навчальних закладів рівні перед законом і декретом. В той же час закон і декрет враховують їх об'єктивні відмінності, зокрема, наявність організаторських здібностей, які вимагають відповідного підходу.

Діти підлягають обов'язковому шкільному навчанню, мають право на духовне і релігійне навчання за рахунок громади. Громада забезпечує свободу батьків у виборі освіти для своїх дітей і організовує освіту, яка є нейтральною. Школи, організовані державними властями, надають вибір між однією з визнаних релігій і викладанням неконфесійної моралі. Організація, визнання або субсидування освіти регулюються законом або декретом. Конституція також містить деякі аспекти регулювання громадського управління школами [10, с. 344-345].

Як бачимо, Конституція Бельгії, як і сусідньої Голландії основну увагу приділяє проблемі взаємовідносин державних та недержавних структур щодо забезпечення права громадян на освіту та максимально можливого вибору форм і способів навчання. Однак тут більше уваги приділено ролі територіальних громад, які виступають основними суб'єктами забезпечення означеного права, хоча і під загальним керівництвом органів державної влади. Цікаво, що Конституція визначає лише принцип безоплатності та доступності освіти, що має обов'язковий характер, проте не встановлює взагалі ніяких обмежень щодо рівня цієї обов'язковості. На нашу думку, Конституція Бельгії дає один з найкращих взірців визначення права на освіту у контексті загальної демократичної концепції прав та свобод людини і громадянина.

У Конституції Турецької Республіки вказано, що ніхто не повинен бути позбавлений права на навчання і освіту. Сфера застосування права на освіту визначається і регулюється законом. Навчання і освіта проводяться на основі принципів і реформ Ататюрка, на основі сучасної науки і методів освіти під наглядом і контролем з боку держави. Не можуть створюватися освітні установи, що порушують ці

положення. Свобода навчання і освіти не звільняє особу від вірності Конституції.

Початкова освіта для всіх громадян чоловічої і жіночої статі в державних школах обов'язкова і безкоштовна. Принципи, що визначають функціонування приватних початкових і середніх шкіл, передбачаються законом відповідно до стандартів, встановлених для державних шкіл.

Держава забезпечує стипендії і інші засоби допомоги, щоб дозволити студентам, що мають фінансові труднощі, продовжувати освіту. Держава здійснює необхідні заходи для того, щоб зробити корисними умови для товариства людей, що потребують спеціального навчання.

Навчання, освіта, дослідження і вивчення – єдині дії, якими повинні займатися в освітніх навчальних установах. Цим видам діяльності не повинні створюватися перепони ніяким способом. Ніяка мова, окрім турецької, не повинна викладатися як рідна мова турецьким громадянам в будь-яких освітніх навчальних установах.

Іноземні мови, які необхідно викладати в освітніх навчальних установах, і правила, яким потрібно слідувати при проведенні навчання в школах з вивченням іноземних мов, визначаються законом. Положення міжнародних угод зберігаються [10, с. 233-234].

Незважаючи на Декларацію про збереження сили міжнародних угод щодо забезпечення права на освіту, Конституція Туреччини явно відступає від низки демократичних принципів у цій галузі. Передусім мова йде про явно недемократичну конституційну норму щодо домінування у навчанні турецької мови, що порушує права національних меншин. Явно ідеологічно заангажованим є посилення на принципи організації освітньої діяльності, пов'язані з іменем Ататюрка, оскільки це прямо суперечить плюралізму в освіті. Загалом у Конституції надто багато заборонних положень та застережень, що обмежують свободу громадян у процесі реалізації свого права на освіту. Надмірною є роль держави в управлінні освітньою сферою при тому, що чітких конституційних приписів щодо державних гарантій по суті немає. При достатньо розлогому конституційному регулюванні права на освіту, воно по суті не визначено і переважна більшість проблем його гарантування віднесена до галузевого законодавства.

Конституція Республіки Кіпр декларує, що кожен має право на освіту, а кожна особа або заклад має право надавати освіту при дотриманні процедур, умов і обмежень, передбачених відповідними законами і необхідних для безпеки Республіки, конституційного порядку, суспільної безпеки, громадського порядку, суспільного здоров'я, суспільної моральності, а також забезпечення рівня і якості освіти, захисту прав і свобод інших осіб, включаючи і права батьків на забезпечення своїм дітям освіти, відповідної їх релігійним переконанням.

На грецьке і турецьке громадські зібрання покладається обов'язок забезпечити безкоштовну початкову освіту у відповідних громадських початкових школах. Початкова освіта обов'язкова для всіх громадян, починаючи з віку, встановленого відповідним законом. На грецьке і турецьке громадські зібрання покладається обов'язок забезпечити доступність не тільки початкової, але і подальшої освіти для осіб, які гідні цього і заслуговують підтримки, на умовах і в порядку, передбаченому відповідним законом [5, с. 104]. Фактично, Конституція Кіпру перекладає всю повноту відповідальності за забезпечення права на освіту на основні громади, що складають населення острова. Конституція містить лише одну конкретну норму – це забезпечення права громадян на безкоштовну початкову освіту.

Висновок. Таким чином, можна зробити висновок, що конституції та закони держав – членів Європейського Союзу досить повно відображають загальновизнане міжнародне визначення права на освіту та базові європейські принципи й стандарти

надання освітніх послуг. Водночас, освітнє законодавство держав – членів ЄС постійно сприймає спільні стандарти, джерелом яких виступає наднаціональна правотворчість інститутів ЄС. У контексті євроінтеграційних прагнень України це означає необхідність подальшої адаптації національної правової системи нашої держави до європейських правових стандартів у сфері надання якісних освітніх послуг, рівень яких задовольняє об'єктивні потреби сучасного європейського суспільства.

Список використаної літератури

1. Баглай М. В. Малая энциклопедия конституционного права / М. В. Баглай, В. А. Туманов. – Москва : Издательство БЕК, 1998. – 519 с.
2. Баймуратов М. А. Международное публичное право / М. А. Баймуратов. – Харьков : Одиссей, 2002. – 672 с.
3. Балабанов К. В. Проблема еволюції уявлень про права і свободи людини / К. В. Балабанов // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2001. – № 4. – С. 171-174.
4. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна – Болонья – Саламанка – Прага – Берлін). – Київ, Тернопіль : Видавництво ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
5. Галаган А. И. Финансирование образования: обзор мировых тенденций / А. И. Галаган // Социально-гуманитарные знания. – 2003. – № 2. – С. 102-116.
6. Гаращук В. Управлінські послуги – новий інститут чи нова помилка? / В. Гаращук // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 3. – С. 109-117.
7. Джуринский А. Интернационализация высшего образования: тенденции и проблемы / А. Джуринский // Alma-mater. – 2002. – № 9. – С. 44-49.
8. Зайчук В. Нормативно-правове забезпечення освіти в Україні / В. Зайчук // Вища школа. – 2002. – № 2-3. – С. 3-19.
9. Збруєва А. Сутність ринкової ідеології освітніх реформ розвинутих країн / А. Збруєва // Шлях освіти. – 2003. – № 1. – С. 15-21.
10. Конституции государств Европейского Союза / под. ред. Л. А. Окунькова. – Москва : ИНФРА-М-НОРМА, 1997. – 816 с.
11. Патора Р. Ринок освіти в системі кадрового забезпечення стратегічного розвитку країни / Р. Патора. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2002. – 338 с.
12. Сергеева Т. Современное образование в контексте парадигмы «личность – образование – социум» / Т. Сергеева // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. – № 5-6. – С. 26-30.
13. Тодика Ю. Конституційні засади формування громадянського суспільства в Україні / Ю. Тодика // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 1. – С. 34-44.
14. Чепурных Е. Е. Правовое обеспечение инновационной деятельности в сфере российского образования / Е. Е. Чепурных // Инновации в образовании. – 2002. – № 1. – С. 4-10.
15. Шипилина Л. Менеджмент в сфере образования / Л. Шипилина // Высшее образование в России. – 1997. – № 2. – С. 19-24.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2015 р.

G. Y. Tykhomyrova

LEGAL SUPPORT SERVICES IN EDUCATIONAL GRANT OF UKRAINE AND EUROPEAN UNION: COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS

In the article the problems of legal provision of educational services in Ukraine and the European Union. A comparative legal analysis of the general principles of education legislation in European countries.

It is noted that the Constitution and laws of the Member States of the European Union adequately reflect the generally accepted international definition of the right to education and

basic European principles and standards of education. At the same time, educational legislation of the Member States always takes common standards, the source of which is the supranational EU law-making institutions. In the context of European integration aspirations of Ukraine, this means the need for further adaptation of the national legal system of our country to European legal standards in providing quality educational services, the level of which meets the objective needs of a modern European society.

Determined that the services in European law covering a fairly broad and diverse area of economic activity, which requires taking into account the specific characteristics of different types of services for effective regulation. However, it should be noted that there is no single definition of services in EU law. Also not fully disclosed the content of the freedom to provide services and not clearly delineated the scope of the freedom to provide services. It should also be emphasized that the legal regulation of the freedom to provide services consisted mainly due to the practice of UST. The Court of Justice plays a crucial role in the liberalization of service, in particular – educational services in the European market education. In the formation of the Court of the EU TFEU provisions on the freedom to provide services were broader interpretation, was formulated the principle of direct effect of the Treaty, dedicated service, and the principle of non-discrimination; characteristic features specified services; clearly defined ways of providing services. It was also clarified the scope of the freedom to provide services; the content of freedom in terms of the nature of prohibited restrictions. Despite the high level of liberalization of services within the EU, the freedom to provide services are still relevant and legal regulations in this field continues to evolve. However, it is noted that each state chooses its European way of development of the constitutional right to education and specific options for providing quality educational services.

Keywords: *education, European educational standards, EU law, implementation, interstate European integration.*

УДК 341.22(045)

О. В. Філонов

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ АРКТИЧНИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті проведено дослідження історико-правових аспектів регулювання статусу арктичних територій; охарактеризовано поняття «Арктика» та «шельф»; встановлено основні джерелами регулювання статусу арктичних територій та визначено їх сутність

Ключові слова: *Арктика, сектор, Конвенція ООН з морського права, шельф, природні ресурси*

Постановка проблеми. Проблеми правового регулювання територій, які розташовані у певних частинах Земної кулі, завжди були об'єктом уваги вчених-правознавців. Але сучасна вітчизняна юридична наука не завжди вчасно реагувала на зміни у позиціях держав та міжнародних організацій щодо підходів до статусу регіонів, які вважаються важливими для багатьох держав, у тому числі, для України. Одним з них є Арктика, яка являє собою величезне сховище питної води, корисних копалин, насамперед енергетичних. Також Арктикою проходять дуже важливі для міжнародної економіки шляхи транспортування. Слід зазначити, що нещодавно відбулися певні зміни позиції держав, які належать до арктичного регіону щодо розподілу територій